

אדרת רשב"ם

ר"ת אמרות דוב רוזנברג תלמיד רבינו שלמה ב"ר מרדכי
לזכר נשמת הגה"ק רבינו שלמה מזוועהיל זי"ע

בס"ד

פ' עקב שנת הסוגיא היא בתנחומא עקב לפ"ק גליון קנ"ח

מדור הנעשה ונשמע

מי מילל ומי פילל אשר במדינה יהודית יתאפשרו למסעדות ומלונות התקהלויות גדולות יותר ממה שמותר בבתי הכנסת, אמש (ליל ששי) אישרו שרי הממשלה במשאל טלפוני, הצעה לבטל את המגבלות על פתיחת עסקים בסופי שבוע ועל השהות בגני שעשועים בשטח הציבורי, אבל האפליה הגדולה זועקת עד לשמים, בתי הכנסת לא הורשו לבטל את המגבלות לעשר איש בפנים כל בית המדרש, ולעוד עשרים איש העומדים בחוץ, שומו שמים, אם זה היה קורה בארה"ב היו מרעידים את אמות הסיפים, אבל כאן אם זה נגד הציבור החרדי, הכל מותרים לך הכל מחולים לך הכל שרוים לך, והדמוקרטיה? כלן בטלין ומבטלין לא שרירין ולא קימין ולא יהון חלין כלל וכלל.

מתאמרא בשם הרב הגאון רבי שמואל גרונם גריינמן זצ"ל (נסתלק לבית עולמו לפני ס"ג שנה, גיסו של מרן החזון איש זי"ע, ואביו של הגאון רבי חיים שאול זצ"ל), האיך אפשר להכיר ולזהות חניך קטן אם הוא ילד אמיתי לאביו, או רק ילד מאומץ, האבן הבוחן הוא, אם רואים את האבא מרבה לחנכו לברך על כל ברכות הנהנין, כגון שנותן לו תפוח ואומר לו תברך ברכת בורא פרי העץ, נותן לו גלידה ומצווה אותו לברך ברכת שהכל נהיה בדברו, נותן לו עוגה ומעיר לו לברך בורא מיני מזונות וכו', מכין לו שקית מלא סוכריות ומזכירו לברך ברכת שהכל, וכן הלאה, אז תבינו שזה בן אמיתי, אבל כשרואים האבא מרבה לחנך את הילד העיקר על ברכות המצוות ולא על ברכות הנהנין, כגון כאשר נוטל את הידיים אומר לו תברך ברכת על נטילת ידיים, כשחוזר מבית הכסא מלמד אותו לברך ברכת אשר יצר, ועל שמיעת רעם מזכירו לברך שכוחו וגבורתו מלא עולם, או על ראיית ברק לברך עושה מעשה בראשית, וכן הלאה, אז תדע שהילד הוא בן מאומץ, ככה זה גם במדינת ישראל, אבן הבוחן היא, אם הממשלה מאשר בתדירות תקציבים וסכומים גבוהים, אז תדע שזה לטובת החילונים והשמאלנים, אבל אם מפעם לפעם זורקים עצם, סכומים נמוכים מאד, אז אפשר לנחש שזה לטובת הציבור החרדי, כאשר לכל הפרויקטים והפעילות של פוחזים וריקים מתקצבים במענקים גדולים ובסכומים ענקים, בו בזמן אשר בהתנכלות נפשעת, בקושי מאשרים לציבור החרדי, הדתי, שומרי תורה ומצוות, לשיבות ולבתי כנסיות תקציבים מגוחכים, וזורקים בקמיצה קצת נזיד עדשים, המכונה "דמי לא יחרץ" (לא יחרץ געלט), בטוענם שאין תקציב, אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר, וזה נאמר בזמנו, לפני כמעט שבעים שנה, שאז עדיין הי' קצת איזה שהוא הערכה כלפי הציבור החרדי והדתי, כאשר היום השנאה כלפי החרדים המה פי כמה וכמה.

השבוע קוראים בקריאת התורה בפרשת עקב, לשון עקב ושפלות, עקב ענוה יראת ה' (משלי כב:ד), מיום היתה יהודה לגוי, לא היינו כ"כ משופלים ומבוזים ללעג ולקלס כמו בזמננו, מבהיל לרעיון, מה שניבאו חז"ל לפני כמעט אלפיים שנה, האיך לא הפילו דבר, ולא החסירו מידי, ולא השמיטו אפילו פריט אחד ממה שאיתא בסוף מסכת סוטה, בעקבות משיחא חוצפא יסגא וכו', ומלכות תהפך למינות וכו' וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת וכו' פני הדור כפני הכלב וכו' ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים (סוטה מט:), ופירש"י ז"ל, בעקבות המשיח, בסוף הגלות לפני ביאת משיח (רש"י), הרי אין לך קץ מגולה מזה (סנהדרין צח.).

הקריאה מעורר את הזמן, ואיתא בספר מגלה עמוקות, שהבית השני נחרב בשנת ג' אלפים תתכ"ח, היינו עק"ב שנה קודם תשלום האלף הרביעי (מגלה עמוקות על התורה - פרשת עקב), והיום הזה אנחנו בשנת ה' אלפים תש"פ, דהיינו ר"כ (מאתים ועשרים) שנה קודם תשלום האלף הששי, והוא כמנין עקב - גאולה בא שבגימטריא ר"כ, סכום השנים קודם תשלום האלף הששי, ומאז ומתמיד לא היינו אף פעם

בכזאת שפלות, אשר שונאי הדת דשים עלינו בעקבותיהם, ולא נשאר לנו אלא להישען על אבינו שבשמים, ולצפות למלך המשיח, וסימנך, והיה עקב, במילוי כזה, ו"ו ה"ה י"ד ה"ה, עי"ן קר"ף ב"ת, בגימטריא תש"פ, שעומדים בשלב האחרון קודם ביאת המשיח, שיתגלה במהרה.

מדור הדרוש

ימצאני עון, כלומר, אם אשמח בו בתחילה לסוף אדלאג בו, ולפי שהעקב הוא סוף כל הגוף, נקרא סוף כל דבר עקב, או יהיה פירוש, עקבי העולם הבא שהוא עולם השכר והעונש, והשכר והעונש בסוף המעשה וכו' (רד"ק).

ונל"פ בעזרה"ש"ת, למכל הנ"ל משמע דשכר מלואו בהאי עלמא ליכא, וי"ל דדרך פטופטי דאורייתא, להנה קאת השכר שיש לנו בעולם הזה הוא רק כדי להגיע לשכר האמיתי בעולם הבא, וכך ראיתי מהרה"ק רבי מאיר יחיאל הלוי מאוסטרובלא זי"ע וזלה"ק, ועפ"י מה דאיתא בפרשת והיה אם שמוע וגו', לאהבה וגו', ונתתי מטר ארכסם בעתו וגו', להנה הרמז"ס ז"ל (רמב"ם הלכות תשובה פ"ט ה"א, והאריך בזה הרמב"ם בפירוש המשניות לסנהדרין במשנת כל ישראל וכו') כתב, אף דשכר מלואו בהאי עלמא ליכא, והעיקר השכר מלואו הוא לעולם הבא, מ"מ מפורש בתורה בכמה פסוקים יעודי ושכר עולם הזה, כי זה אינו לעיקר השכר, רק התורה מצטייח להסיר ממנו מניעות שלא יהי' לו טרדות לבטל ממלואו ומעשים טובים, וזה שכר מלואו מלואו (אבות פ"ד מ"ב), כי מלואו גוררת מלואו, שעל ידי עשיית מלואו, עוזר לו השי"ת ומסייע שיוכל לעשות עוד מלות, ולהשיג עי"ז תכלית הנרצה לעולם הבא, מצואר מזה דשכר עולם הזה הוא כעין דרך ומצוא להשיג עי"ז אורחות חיים ושכר לעולם הבא, והנה ארז"ל (ב"ב סד. סד-סד): המוכר שדה לחבירו לריך ליקח לו דרך, דמוכר בעין רעה מוכר, ואינו מוכר רק השדה ולא הדרך, והנותן שדה לחבירו אינו לריך המקבל ליקח לו דרך, לנותן בעין יפה הוא נותן, ונתן לו גם דרך, ומוצן בזה מה שנאמר בכל יעודי ושכר עוה"ז לשון מתנה, ונתתי גשמיכם בעתו, ונתתי מטר ארכסם בעתו, כי יעודי עולם הזה הוא רק דרך והכנה לעיקר השכר, ואם היה השכר בחינת מכירה לא היה לריך ליתן דרך, רק אמר הכתוב שהיא בחינת ונתתי לשון מתנה, וא"כ הנותן לריך ליתן דרך והכנה לעיקר השכר, ואיתא ברמב"ם (שם פ"י מהלכות תשובה הלכה א-ב), דהעובד מיראה או להשיג מדריגות וקבלת פרס אינו עובד השלם, רק מי שעובד מאהבה, כמו שעבד אברהם אבינו בצביל שהכיר גללות הצורא עיי"ש, נמצא דהעובד מאהבה אינו מצפה תשלום

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך לך את הצרית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, והאבך וצרכך והרבך וצרכך פרי בטןך ופרי אדמתך דגנך ותיכשך ויאהרדך שגר אלפיך ועשתרת לאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך, צרוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה וצבהמתך, והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך (דברים ז:יב-טו).

ופירש"י ז"ל, ועשתרת לאנך וכו', ורבותינו אמרו (חולין פד:), למה נקרא שם עשתרת, שמעשרות את בעליהן (רש"י).

ובבעל הטורים, והיה עקב – לעיל מיניה (דברים ז:יא) כתיב היום לעשותם וסמך ליה עקב, כלומר, היום לעשותם אבל שכרם בעקב, פירוש בסוף וכו', ושמר (עם הכולל), בגימטריא לעתיד לבא (בעל הטורים).

ובמדרכ תנחומא, והיה עקב, זה שאמר הכתוב למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני (תהלים מט:ו), יתברך שמו של הקב"ה שנתן תורה לישראל שיש בה תרי"ג מלות, ויש בהן קלות וחמורות, ומפני שיש בהן מלות קלות שאין בני אדם משגיחין בהן, אלא שמשליכין אותן תחת עקביהן, כלומר שהן קלות, לפיכך היה דוד מתירא מיום הדין, ואומר רבש"ע איני מתירא מן מלות החמורות שצתורה שהן חמורות, ממה אני מתירא, מן מלות הקלות, שמה עברתי על אחת מהן אם עשיתי אם לא עשיתי, מפני שהיתה קלה, ואחת אמרת הוי זהיר במלוא קלה כבמלוא חמורה, לכך אמר למה אירא בימי רע וגו' (תנחומא).

ופירש הרד"ק ז"ל על הפסוק הנ"ל בתהלים, למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני (תהלים מט:ו) וזלה"ק, למה אירא בימי רע, עתה החל לדברי משל וחידה ואמר, למה אירא ואלאג בימי רע, שהם ימי העולם הזה, כי הם ימי רע לכל המתעסק בהם, ולמה אדלאג על העושר ועל הקנין, שהם כבוד העולם הזה, כי אם אדלאג על טובת העולם הזה, עון עקבי יסובני, כלומר, יקרני עון דרכי אחר טובת העולם הזה, ואמר עקבי, כלומר, לסוף מעשי

גמול, וכל השקר הניתן לו הוא חסד ומתנה, ע"כ נאמר בפסוק והיה אם שמוע וגו' לאהבה וגו' ונתתי וגו', דמי שעובד מאהבה מגיע לו שכר בחינת מתנה, וממילא גם שכר עולם הזה מגיע לו, כי הוא כדרך והכנה לשכר הנלחי של עולם הבא, והבן (הרה"ק רבי מאיר יחיאל הלוי מאוסטרובצא ז"ע בהקדמה לספר רשפי אש השלם מאת הרה"ק רבי מרדכי מנשכיז ז"ע אות ד', ועיין בספר אור תורה בפתיחה אות י"ט).

ושפתי כמואל שכל רב כאשר מלאתי צפרשתו הקדושה בספר עץ הדעת טוב להרה"ק רבי חיים וויטאל ז"ע וזלה"ק, והיה עקב תשמעון, כלומר, השקר העתיד לכם, נחלק לשנים, הא' בעוה"ז והא' בעוה"ב, ולכן נקרא עתה פה בלשון עקב, לרמוז שכולל שניהם, אם שכר ההוה בעוה"ז, שכן עקב פירושו שכר, כלומר, תמורת מעשיכם, כי השקר הוא תמורה ופרעון, וכמ"ס ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת וכו', ואמנם לא הזכיר בפירוש לשון שכר אלא לשון עקב, לרמוז גם אל השקר של העוה"ב, הבא באחרית הימים בסוף ימי חיי האדם, כי עקב פירושו ג"כ לשון סוף (עץ הדעת טוב).

ותמן תנינן במסכת תענית, אמר רבי יוחנן מאי דכתיב עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר (תענית ט.). ובספר מלא הרועים ח"ב ערך דברה תורה כלשון בני אדם אות ה' כתב וזלה"ק, רבי מאיר דריש בר"ה דף ה' עשר תעשר [בב' מעשרות] משמע דס"ל ללא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם (מלא הרועים ח"ב ערך דברה תורה כלשון בני אדם אות ה'), ויולא מזה, דאי אמרינן לא דברה תורה כלשון בני אדם, א"כ דרשינן עשר בשביל שתתעשר, וא"כ שכר מלואו בהאי עלמא איכא, אבל אי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם, א"כ אי אפשר לדרוש עשר בשביל שתתעשר, וא"כ שכר מלואו בהאי עלמא ליכא.

ובגמרא בסנהדרין תניא איש איש, מה תלמוד לומר איש איש, לרבות בת טומטום ואנדרוגינום, אשר יקלל את אביו ואת אמו, אין לי אלא אביו ואמו, אביו שלא אמו, אמו שלא אביו מניין, תלמוד לומר אביו ואמו קלל, אביו קלל, אמו קלל, דברי רבי יאשיהו, רבי יונתן אומר, משמע שניהן כאחד ומשמע אחד ואחד בפני עצמו, עד שיפרט לך הכתוב יחדיו, מנא ליה, נפקא ליה מומקלל אביו ואמו מות יומת, ואידך, ההוא מיבעי ליה לרבות בת טומטום ואנדרוגינום, ותיפוק ליה מאיש איש, דברה תורה כלשון בני אדם (סנהדרין פה:), א"כ למאן דס"ל לחלק לא

ואיתא בספר פרשת דרכים (דרך הקודש דרך ט') אי ארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו או לא, תלוי אי לחלק לריב קרא או לא, כי אברהם אבינו נלטווה קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה, ואברהם אבינו הלך בה רק לארצה ולא לרחבה, ולמ"ד הליכה קונה – אי אמרינן לחלק לא לריב קרא – שפיר קנה אברהם אבינו ע"ה את ארץ ישראל.

ואיתא בתוספות יו"כ מצעל כפות תמרים, לפרש את הגמרא (יומא פו:): אמר ריש לקיש גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, רבי יוחנן אמר עד ולא עד בכלל (כפי גירסת העין יעקב), והביא מספר תורה לעינים שכתב לפרש, דפליגי אם מהני תשובה לעבודה זרה וכפירה בעיקר ע"כ, ועל זה דרשו דרשני רשומות (שלה"ק מס' יומא) בפסוק תשב אנוש עד דכא, לכא אחרות לם כפירה אישיות, ואי אמרינן עד ולא עד בכלל, אז אינו מועיל תשובה על הג' העבירות הנ"ל, אבל אי אמרינן עד ועד בכלל, אז שפיר מועיל תשובה על כל העבירות אפילו על עון של ע"ז, וזה תלוי במחלוקות אי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם, דכתב המחבר ראובן הוליא שטר חוב על שמעון שזמנו ה' בניסן, ושמעון הוליא שטר חוב על שמעון שזמנו ה' בו שמחל ראובן לשמעון כל תביעות שהיו עליו עד אותו היום, ראובן גובה שטרו, דבלשון העולם עד ולא עד בכלל (מחבר בשו"ע חו"מ סימן מ"ג סעיף כ"ז).

ואיתא בספר כסף נבחר פ' בראשית וזלה"ק, ותמן תנינן במס' פסחים (ק"ט.), מאי דכתיב וידי אדם מתחת כנפיהם (יחזקאל א:ח) – וידו כתיב, מלמד שידו של הקב"ה פרושה מתחת כנפי החיות לקבל את השבים, וא"כ אם הולכים בחר הכתיבה, ודאי מוכח דהקב"ה מקבל שבים ותשובה מועלת, אבל אי הולכין בחר הקריאה, אם כן קרינן וידי אדם – דקאי על המלאכים, ואין להוכיח דהקב"ה מקבל שבים (כסף נבחר פ' בראשית עה"פ ויאמר א'לקים תדשא הארץ דשא וגו').

ובריש מסכת כתובות, דרש בר הפרא, גדולים מעשה לדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ כתיב – אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של לדיקים כתיב – מכון

לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידך, השיב צבלי אחד ור' חייא שמו – ויבשת ידיו ילרו, ידו כתיב (כתובות ה.), וידוע מה דליתא בספה"ק, אי אמרינן דעיקר היא הכורה והמחשבה, אז מלאכים גדולים מזדיקים, כי מלאכים הם רוחניים, ואי אמרינן שחומר והמעשה העיקר, א"כ הלדיקים גדולים ממלאכים, כי לדיקים הם צר ודם ילודי אשה קרוץ מחומר ככל עובר, גוש גלם גשם אשך מעפר יסודם, ונמלאים בעולם העשייה, ולכך אמר גדולים "מעשה" לדיקים וכו', ולפי"ז אי אמרינן דיך אס למסורת, א"כ גדולים מעשה לדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, וא"כ בתר מעשה אזלינן, אבל אי נימא דיך אס למקרא, א"כ גדולים מלאכים יותר מהלדיקים, וא"כ בתר מחשבה אזלינן.

וכך איתא מהגה"ק מוהר"ר יוסף ענגיל ז"ע בספר לקח טוב, דמסתפק אס ריבוי הכמות מכריע מעט האיכות או לא, ונמלא מדבה"ק, דהך אי אזלינן בתר מחשבה או בתר מעשה, תלוי אי אזלינן בתר הכורה ומשובח האיכות, או החומר וריבוי הכמות (עיין בספר לקח טוב כלל ט"ו).

ואס ריבוי הכמות העיקר, א"כ יך סברא לומר שיהדר האדם לעשות כמה שיותר מצוות אפילו אס הם מצוות קלות, אבל אס האיכות העיקר ואפילו אס מועטים הם, א"כ יך סברא לומר שיתעסק האדם במצוות החמורות ביותר אפילו אס יהיו מיעוטים.

ולכאורה יך לדייק בפסוק שהתחלנו צו לעיל, והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשך ידעת לא ישימם צך ונתנם ככל שנאיך, יך כאן צ' ענינים, ולא ראוי זה כראוי זה, ומשמע שאחת תלויה בחברתה, וטעמא למה לא ישימם צך, יען כי ונתנם ככל שנאיך, וי"ל צדך פטפוטי לאורייתא, אליבא מאמר רז"ל צפרק בתרא דמסכת ברכות, קרי עליה רבי אלעזר, ואתן אדם תחתיך, אל תקרי אדם אללא אדום (ברכות סב:), ובמקום שימה לישראל, תהיה נתינה ככל שנאיך.

והאיך שאמר הכתוב, והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם, ובצעל הטורים, כלומר היום לעשותם אבל שכם צעקב, דהיינו צפוף, א"כ אמרינן שר מצוה בהאי עלמא ליכא, ואפילו

אשך ושמר ה' אלקיך לך את הצרית ואת החסד אשך נשצע לאצתיך ואלהבך וצרכך והרצך וצרך פרי צטנך ופרי אלמתך דגנך ותירשך ויאהרך שגר אלפיך ועשתרת לאנך, ודרשינן שמעשרות את בעליהן, אבל זה רק לעולם הבא, וגם **ושמר** בגימטריא **לעתיך לבא**, וכאן בעולם הזה יך רק קלת שר מצוה כדי להסיר המניעות שלא יהי' טרדות לצטל ממאות ומעשים טובים, וכיון דשר מצוה בהאי עלמא ליכא, א"כ לא דרשינן עשר צצביל שתעשר, ואמרינן דצרה תורה כלשון צני אדם, וא"כ לחלק לא צריך קרא, וארץ ישראל מוחזקת לנו מצוותינו, ולפיכך קא ממשיך ואזיל הכתוב, על האדמה אשך נשצע לאצתיך לתת לך, לתת לך הארץ אשך צבר נשצע לאצתיך וצבר מוחזקת מהם, וסימנך, **נשצע לאצתיך לתת**, בגימטריא **ישראל מוחזקת הוא לנו מצוותינו**, וכיון דאמרינן דצרה תורה כלשון צני אדם, א"כ אמרינן עד ולא עד בכלל, ולא מהני תשובה על עבירות החמורות ביותר, ולא דרשינן וידו כתיב זה ידו של הקב"ה שפרוסה תחת כנפי החיות לקבל שדים, ויך אס למקרא, וא"כ דרשינן ואתן אדם תחתיך אל תקרי אדם אללא אדום, לפיכך קא ממשיך ואזיל הכתוב, צדך תהיה מכל העמים וגו', והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשך ידעת לא ישימם צך ונתנם ככל שנאיך, וכיון דמשמע מכאן ששר מצוה בהאי עלמא ליכא, לפיכך כתב המדרש תנחומא, זה שאמר הכתוב למה אירא צימי רע עון עקבי יסובני, ופירש הרד"ק ז"ל, למה אירא ואלא צימי רע, שהם ימי העולם הזה, כי הם ימי רע לכל המתעסק צם, ולמה אללא על העושר ועל הקנין, שהם כבוד העולם הזה, כי שר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכיון דאמרינן יך אס למקרא, א"כ לא דרשינן ויבשת ידו כתיב, ומלאכים גדולים מהלדיקים, ובתר איכות אזלינן, וא"כ הוי אמינא לקיים רק מצוות החמורות, לפיכך ארז"ל, הוי זהיר צמצוה קלה צצמצוה חמורה, ולכך קא ממשיך ואזיל המדרש תנחומא, יתצרך שמו של הקב"ה שנתן תורה לישראל שיש צה תרי"ג מצוות, ויך צהן קלות וחמורות, ומפני שיש צהן מצוות קלות שאין צני אדם משגיחין צהן, אללא שמשליכין אותן תחת עקביהן, כלומר שהן קלות, לפיכך היה דוד ירא מן מצוות הקלות, שמה עבר על אחת מהן ושמה לא עשיתי מפני שהיתה קלה, והבן.